

Kalinina I. Contents of the System of Pedagogical Support of Personality-Professional Formation of Young Civil Servants

The article presents a set of professional managerial knowledge, skills and relevant rules of ethical behavior, which form the basis of the system of pedagogical support for the personal and professional formation of young civil servants.

Key words: pedagogical support, knowledge, skills, skills, person-professional formation, civil servants.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.018-056.3(477)

В. Є. Коваленко

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні освітні реформи набувають все більше гуманістичної спрямованості. Одним з пріоритетних напрямів у навчанні дітей з особливими освітніми потребами є впровадження інклюзивного навчання.

Успішна інклюзія неможлива без спеціального корекційно-педагогічного супроводу. Тому однією з нагальних проблем інклюзивної освіти, яка потребує вирішення на даному етапі, є кадрове забезпечення інклюзивних навчальних закладів. Тож перед науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти постає проблема підготовки корекційних (спеціальних) педагогів, здатних відповідати сьогodнішнім суспільним викликам, спроможним на високому рівні організувати процес корекційного навчання, виховання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладі освіти.

На необхідність вирішення проблем, пов'язаних з формуванням у студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта системи знань, умінь і навичок роботи в класі з інклюзивним навчанням дітей з особливими освітніми потребами вказують сучасні українські вчені – педагоги В. Бондар, Ю. Бистрова, О. Глузман, О. Друганова, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, С. Миронова, О. Рацул, В. Синьов, О. Хохліна, М. Шеремет та ін. Проте і сьогodні недостатньо дослідженим залишається питання формування у майбутніх корекційних педагогів навичок розробки для дитини з особливими освітніми потребами індивідуальної освітньої траєкторії, як способу реалізації її особистісного потенціалу.

Інструментом для здійснення планування індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами (ООП) в системі інклюзивного навчання є розробка міждисциплінарною командою психолого-педагогічного супроводу індивідуальної програми розвитку.

В Законі України «Про освіту» зазначено, що індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. Метою складання індивідуальної програми розвитку є вироблення командою фахівців та батьків дитини спільного бачення ефективності організації навчально-виховного процесу дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього простору [3].

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня (вихованця) або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та планово переглядається тричі на рік (у закладі дошкільної освіти) та двічі на рік (у закладі середньої освіти) з метою її коригування. Якщо виникає нагальна потреба (у дитини погіршується нервово-психічний стан, вона не засвоює початковий матеріал, має виразні порушення поведінки, відсутня позитивна динаміка розвитку та ін.), індивідуальна програма розвитку переглядається позапланово з метою її коригування [1].

Технологія індивідуального планування передбачає вивчення потреб і можливостей дитини, специфіки її навчання. З огляду на це, документ розробляється для кожної такої дитини окремо і містить ті розділи індивідуальної програми розвитку, розробка яких допомагає адаптувати або модифікувати інклюзивне освітнє середовище під потреби дитини. Цим пояснюється різний обсяг сторінок у кожному такому документі. Наприклад, для дітей зі складними порушеннями в розвитку він буде більш деталізованим, буде містити всі розділи ІПР, включаючи індивідуальний навчальний план та індивідуальну навчальну програму (як варіативні складові ІПР). Разом із тим, якщо в класі навчаються діти з особливими освітніми потребами однієї нозології, для кожної окремо розробляється та частина індивідуальної програми розвитку, яка стосується їхніх відмінностей та потреб, а навчальна програма може бути спільною.

Індивідуальна програма розвитку містить такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину.
2. Наявний рівень знань і вмінь.
3. Спеціальні та додаткові освітні послуги.
4. Адаптації/модифікації [1].

Розглянемо більш детально процес індивідуального планування та складання ІПР.

Технологія індивідуального планування та впровадження індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами складається з п'яти етапів:

- Збір та аналіз загальної інформації про дитину.
- Вивчення модально-специфічних та індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини та засвоєння навчального матеріалу.
- Планування навчально-виховного процесу та індивідуальної підтримки фахівців.
- Реалізації ІПР.
- Перегляду, оцінки та внесення змін в ІПР.

На першому етапі індивідуального планування відповідальна роль належить учителю та асистенту учителя. В цей період здійснюється збір інформації про дитину, аналіз висновку інклюзивно-ресурсного центру, попередньої ІПР, проводяться бесіди з батьками, педагогами, які раніше навчали дитину з особливими освітніми потребами. Важливо звернути увагу на проблеми в навчанні, які спостерігались у дитини раніше. На основі результатів спостережень (чи додаткового вивчення) визначити її «сильні та слабкі» сторони. Сильні сторони учня слугуватимуть орієнтиром у процесі розробки його ІПР.

Необхідно ретельно вивчити висновки інклюзивно-ресурсного центру щодо результатів комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (відомості про особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, навчальну діяльність) та рекомендації стосовно організації просторово-предметного, психодидактичного та соціального компонентів інклюзивного освітнього середовища. Важливо встановити цілі в попередніх ІПР дитини, на основі бесід з педагогами встановити методи та прийоми роботи, які підвищували якість засвоєння дитиною знань або, навпаки, були невдалими.

Варто окремо зупинитися на роботі учителя та практичного психолога з батьками дитини з особливими освітніми потребами в цей період. Як зазначалось раніше, участь батьків у розробці ІПР є надзвичайно важливою, адже батьки можуть надати інформацію про стан здоров'я, розвиток, інтереси, особливості поведінки дитини тощо.

Співпраця фахівців команди психолого-педагогічного супроводу з батьками дітей з особливими освітніми потребами має переваги не лише для самих дітей, але й для вчителів та батьків, зокрема:

- батьки отримують консультативно-психологічну допомогу у формуванні позитивної мотивації розвитку і навчання дитини, краще розуміють освітні потреби своїх дітей;

- батьки отримують методичну допомогу щодо організації надання окремих психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять, які вони можуть додатково проводити вдома з дітьми;

- участь батьків у освітньому процесі збільшує їхню повагу до роботи фахівців команди психолого-педагогічного супроводу;

- залучення батьків до написання ІПР забезпечить їх інформування про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює низку суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та педагогами в навчально-виховному процесі.

Зустріч учителя, асистента учителя з батьками дитини з ООП з метою налагодження емоційного контакту та збору загальної інформації необхідно проводити у зручний для батьків час. Не слід підганяти батьків, створювати атмосферу поспіху. Спеціалістам необхідно уникати спеціальної професійної термінології або при її використанні обов'язково пояснювати значення незрозумілих для батьків слів. Важливо наголосити на тому, що саме батьки краще знають інтереси, сильні сторони та проблеми своєї дитини, їхній досвід є неоціненним внеском у розробку програми розвитку дитини.

Необхідно також переконатися в тому, що батьки розуміють концепцію, задачі ІПР та усвідомлюють мету збору інформації про дитину. Зазначити, що ця індивідуальна програма розвитку адресована тільки їхній дитині, й навіть для учня з аналогічними порушеннями розвитку цілі й задачі будуть зовсім іншими.

Корисним методом збору «паспортної» інформації є анкетування батьків з метою отримання інформації соціологічного та соціально-психологічного характеру. А саме:

- прізвище, ім'я, по батькові обох батьків; їх вік; освіта та сфера професійної діяльності; контактний номер телефону.

- інформація про інших дорослих осіб, які перебувають в сім'ї та беруть участь у вихованні дитини.

- відомості про інших сіблінгів, їх вік.

- дані про характер міжособистісних стосунків у сім'ї дитини, про стосунки з нею і про її ставлення до членів сім'ї.

- адреса проживання.

Вищезазначені дані соціологічного та соціально-психологічного характеру дозволять педагогам більш ефективно будувати процес спілкування та взаємодії з батьками дитини з ООП, спираючись на індивідуальну соціально-психологічну ситуацію кожної родини та рівень педагогічної компетентності батьків. Висловлюємо своє глибоке переконання стосовно того, що варто з'ясувати побажання та зауваження батьків стосовно навчання, виховання дитини, напрямків здійснення корекційно-розвивальної роботи ще до початку навчальних занять з дитиною. Адже іноді погляди батьків, педагогів та лікарів стосовно специфіки організації навчально-виховної й корекційно-розвивальної

роботи, загальної мети відвідування дитиною закладу, а також наявності особливих освітніх потреб у дитини, розходяться. Саме тому, ще на початкових етапах складання індивідуальної програми розвитку, необхідно з'ясувати та зазначити рекомендації не лише ІРЦ, але і батьків. Це дозволить врегулювати низку суперечливих питань, які можуть виникати між батьками та педагогами в навчально-виховному процесі.

Результатом проходження першого етапу індивідуального планування освітньої траєкторії дитини з ООП буде оформлення першого розділу ІПР (загальна інформація про дитину).

На другому етапі індивідуального планування (вивчення модально-специфічних, індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини та засвоєння навчального матеріалу) важлива роль належить практичному психологу, адже діти приходять у школу з різним рівнем психологічної готовності, різними можливостями та потребами, а якість освітнього процесу значною мірою залежить від знань педагогів про індивідуальні особливості своїх учнів і уміння здійснювати диференційований підхід до них. Обстеження пізнавальної діяльності учня повинно передувати будь-яким іншим педагогічним дослідженням, щоб з'ясувати труднощі та обмеження, які можуть виникати під час виконання діагностичних завдань і призводити до неправильного тлумачення отриманих результатів. Наприклад, результати оцінки особливостей уваги та динаміки працездатності дитини з особливими освітніми потребами є важливим фактором для розробки педагогом програми педагогічного обстеження, зокрема особливостей подання завдань, різних за ступенем складності.

В діяльності практичного психолога домінують індивідуальні форми роботи з дітьми. Спочатку психолог збирає інформацію про дитину з ООП. З цією метою використовується широкий спектр різних методів. Серед них: ознайомлення з анамнестичними даними, анкетування батьків і педагогів, спостереження у вільній діяльності (ігровій, трудовій, навчальній) тощо. Особливо інформативними в роботі психолога є планомірні спостереження, психолого-педагогічне вивчення за спеціальними методиками [4]. У такий спосіб створюється можливість отримання найбільш об'єктивних характеристик особистісного та пізнавального розвитку, важливих для розробки ІПР.

У подальшому психолог проводить поглиблене або диференційоване діагностування, з метою уточнення причини різних навчальних труднощів дитини, особливостей поведінки, що виникають у процесі її взаємодії із шкільним оточенням. Під час такого вивчення ведеться протоколювання особливостей процесу перебігу виконання завдань, доручень, спостережень з метою подальшого аналізу та узагальнення отриманих результатів (підготовка до засідання команди психолого-педагогічного супроводу).

Як зазначає А. Обухівська, під час вивчення індивідуальних особливостей учня, його можливостей і потреб, рівня сформованості

пізнавальних процесів і дій предметом аналізу психолога мають бути також: співвідношення інтелектуального розвитку дитини і вікової норми; оцінка розвитку пізнавальної сфери; особливості емоційно-вольової сфери; індивідуально-типологічні особливості; стан працездатності та темп розумової діяльності; особливості навчаності під час виконання досі незнайомих предметно-практичних завдань ігрового змісту [2].

На цьому ж етапі індивідуального планування (вивчення модально-специфічних, індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини та засвоєння навчального матеріалу) учителю (вчителям), які організують навчально-виховний процес необхідно виявити рівень та особливості засвоєння дитиною навчальної програми з кожної дисципліни робочого навчального плану. Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів з особливими освітніми потребами здійснюється з метою забезпечення позитивної мотивації навчання, інформування учнів про їх індивідуальні досягнення, визначення ефективності педагогічної діяльності вчителів.

Учителі застосовують фронтальні й індивідуальні форми роботи в процесі виявлення актуального (стартового) рівня засвоєння знань, умінь і навичок. Важливо звернути увагу не стільки на прогалини у знаннях, скільки на потенційні можливості та потреби дитини з психофізичними порушеннями («зону найближчого розвитку» – Л. Виготський). Така інформація є важливою для розробки подальшого календарно-тематичного планування та визначення стратегії та можливості об'єднання фронтальної роботи вчителя з усім класом й індивідуальний підхід до учнів з особливими освітніми потребами.

При плануванні навчальної діяльності постійно проводиться аналіз поточного рівня знань і вмінь учня, що є підґрунтям для планування вивчення нового матеріалу. Педагог постійно здійснює спостереження й оцінювання безпосередньо під час навчального процесу. Залежно від отриманих результатів він варіює темп роботи, використовує інші матеріали чи методи викладання, щоб дати учню більше можливостей для створення «ситуації успіху». Тож на етапі вивчення модально-специфічних та індивідуальних особливостей психофізичного розвитку дитини та засвоєння навчального матеріалу поглиблену психолого-педагогічну діагностику здійснюють психолог, учитель (учителі предметних уроків) та асистент учителя. Обмінюючись інформацією, команда психолого-педагогічного супроводу вибудовує загальну стратегію навчання й розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Результати вивчення обговорюються на засіданнях команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти та відображаються в розділі «наявний рівень знань і вмінь» ІПР; слугують основою для визначення адаптацій та модифікацій інклюзивного освітнього середовища й конкретизації напрямків надання спеціальних та додаткових освітніх послуг.

Модифікація передбачає трансформацію характеру подачі матеріалу шляхом зміни змісту або концептуальної складності навчального завдання. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу; модифікація навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретної дитини, корекція завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти. Адаптація ж змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання.

Тож фахівці команди психолого-педагогічного супроводу колегіально приймають рішення щодо адаптації або модифікації просторово-предметного (архітектурна організація життєвого простору: дизайн інтер'єрів, просторова структура навчальних та рекреаційних приміщень); соціального (стиль спілкування і викладання, просторова і соціальна щільність суб'єктів навчання) і психодидактичного компоненту (концепції навчання і виховання, навчальні програми, навчальний план, підручники і навчальні посібники, методи навчання, обумовлені психофізичними можливостями і потребами дитини). Результатом цього етапу роботи і стане заповнення розділу «адаптації та модифікації» індивідуальної програми розвитку. Уже сформовану індивідуальну програму розвитку затверджує керівник закладу освіти та обов'язково підписують батьки й усі учасники психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Наступний етап індивідуального планування – це період реалізації ІПР, моніторинг її ефективності, внесення за потреб корективів.

Таким чином важливим завданням викладача є формування у майбутніх корекційних педагогів уявлення, що основною метою складання ІПР є не фіксування усього того, що дитина має вивчити у школі, а з'ясування сутності психолого-педагогічних впливів на дитину з особливими освітніми потребами, що забезпечуватимуть її корекційне навчання, виховання і розвиток з метою подальшої соціалізації та соціальної адаптації.

Список використаної літератури

- 1. Постанова** Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»: від 9 серпня 2017 р. № 588 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP170588.html.
- 2. Обухівська А. Г.** Методичні та організаційні питання діагностико-консультативної діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій / А. Г. Обухівська [та ін.]. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. – 78 с.
- 3. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб.** / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. – К. : 2018. – 252 с.
- 4. Синьов В. М.** Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії / В. М. Синьов. – К. : МП Леся, 2010. – 779 с.

Коваленко В. Є. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами

У статті обговорюється проблема спеціальної підготовки майбутніх корекційних педагогів до організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням, її роль у покращенні якості вищої освіти. У статті подано рекомендації щодо технології формування у студентів системи знань та умінь розробки індивідуальної програми розвитку на дитину з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Висвітлено організаційні питання та етапи складання індивідуальної програми розвитку, розкрито зміст роботи учителя, асистента учителя та практичного психолога на кожному з етапів.

Ключові слова: корекційний педагог, дитина з особливими освітніми потребами, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальний навчальний план.

Коваленко В. Е. Подготовка будущих коррекционных педагогов к работе в условиях инклюзивного обучения детей с особыми образовательными потребностями

В статье обсуждается проблема специальной подготовки будущих коррекционных педагогов к организации учебно-воспитательного процесса в классе с инклюзивным обучением, ее роль в улучшении качества высшего образования. В статье даны рекомендации относительно технологии формирования у студентов системы знаний и умений разработки индивидуальной программы развития ребенка с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения. Освещены организационные вопросы и этапы составления индивидуальной программы развития, раскрыто содержание работы учителя, ассистента учителя и психолога на каждом из этапов.

Ключевые слова: коррекционный педагог, ребенок с особыми образовательными потребностями, индивидуальная образовательная траектория, индивидуальный учебный план.

Kovalenko V. Preparation of Future Correctional Teachers for Work in the Conditions of Inclusive Education of Children with Special Educational Needs

The article discusses the problem of special training of future correctional teachers for the organization of the educational process in the classroom with inclusive education, its role in improving the quality of higher education. The article provides recommendations regarding the technology of forming a system of knowledge and skills for students in developing an individual child development program with special educational needs in an inclusive education environment. Individual development program it is a document that provides for the individualization of education for a person with special educational needs, establishes a list of necessary psychological,

educational, correctional needs / services for the development of a child and is developed by a group of specialists. Organizational issues and stages of drawing up an individual development program are covered, the content of the work of the teacher, assistant teacher and psychologist at each of the stages is disclosed. The concepts of adaptation and modification of an inclusive educational environment are characterized. The ways of organizing borrowing with the parents of a child with developmental disorders are considered.

Key words: correctional teacher, child with special educational needs, individual educational trajectory, individual curriculum.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 371.13+373.3

І. С. Котенєва, В. І. Батуленко

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Процеси інтеграції в Європі, включення України у світове співтовариство на правах рівноправного члена, встановлення та розвиток дипломатичних відносин із багатьма країнами світу зумовлюють соціальне замовлення суспільства – підготовку фахівців, які володіють інформаційними технологіями, що стали вимогою сьогодення.

Сучасна людина існує у світі, насиченому інформацією, яка виступає як єдність об'єктивного знання й універсальних цінностей, що відповідають інтересам її буття. У контексті ставлення людини до інформації, її оцінки, відбору для практичного використання, організації сучасної інформаційної діяльності й виникає проблема підготовки майбутнього викладача до використання інформаційно-комунікативних технологій.

Освітня діяльність сьогодення відбувається в надзвичайно насиченому інформаційному полі. Саме тому, в умовах інформатизації суспільства, майбутні викладачі мають проектувати та втілювати нові освітні програми, що враховують останні наукові досягнення; систематично самовдосконалюватися; постійно актуалізувати свої знання; оновлювати форми, методи та засоби роботи, зокрема з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

Мета статті – обґрунтувати актуальність підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікативних технологій в професійній діяльності.